

SHOH VA SHOIR SHAXSIYATI

H. Jo'rayev

Ilmiy rahbar

Filologiya fanlari doktori, professor

Sharabiddinova Xavoxon

FarDU magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada murakkab shaxsiyatga ega bo'lgan Zahiriddin Muhammad Boburning shoh va shoir, oila rahbari singari fazilatlariga e'tibor qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *saltanat, sarkarda, shoir, rahbar, Osiyo tojdori.*

O'rta Osiyoda markazlashgan, yirik davlat vujudga keltirish uchun uzoq vaqt va qattiq kurash olib borgan, biroq tarixiy sharoit bunga imkon bermagach, Afg'onistonni, keyinchalik esa Hindistonni egallab "Boburiylar" saltanatiga asos solgan - sarkarda. Mumtoz adabiyotimiz ravnaqida yetakchi rol o'ynagan, so'z san'atini bemisl yuksaklikka ko'targan, badiiy tafakkur qudratini asarlarida olg'a surgan, asarlaridagi ilg'or umumbashariy g'oyalar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan qalam sohibi - Zahiriddin Muhammada Bobur jahon va adabiyoti tarixida o'z o'rniga ega bo'lgan shaxs hisoblanadi. Umr bo'yi toj-u taxt talashuvi girdoblarida, turli janglarda, jamiyatdagi inqirozli davrlarda yashadi va ijod qildi. Shuning uchun ham Hindistonning mashhur davlat arbobi Javoharla'l Neru "Hindistonning kashf etilishi" asarida "Bobur dilbar shaxs, Uyg'onish davrining tipik hukmdori, mard va tadbirkor shaxs bo'lgan. U san'atni, adabiyotni sevgan... Boburning Hindistonga kelishi tufayli Hindistonda buyuk o'zgarishlar sodir bo'ldi, san'atda, hayotda, me'morchilikda va madaniyatning boshqa sohalarida yangicha taraqqiyot yuz berdi", deya e'tirof etadi. Uning faoliyati hamda merosini o'rganish jarayonida turli soha olimlari - tarixchilar, filologlar, tabiatshunoslar, geograflar va boshqalar katta natijalarga erishganlar. Buning sababi Boburning o'zi adabiyotshunoslik, geografiya, psixologiya, biologiya, etnografiya, musiqa ilmi va boshqa fanlarning chuqur bilimdoni, san'atning turli sohalarini puxta egallagan, qiziquvchan shaxs sifatida ko'z o'ngimizda gavdalanadi. Jahon adabiyoti tarixida voqelikni real badiiylik bilan Boburchalik uyg'unlashtira olgan ijodkor kam topiladi. Shu bilan birga, ijodi hamda amaliy faoliyati orqali nafaqat o'z davri, balki kelgusi avlodlar uchun ham ma'naviy barkamollik dasturini yarata olgan. Shu sababi ham "Boburnoma"da shaxslar ta'rifiga o'tilganda, ochiqlik, ma'naviy sifatlarni ham boricha ko'rsatish uslubi yetakchilik qiladi. "Boburnoma"ni ingliz tiliga tarjima qilgan Uilyam Erskin Boburni shunday ta'riflaydi: "... sahovatliliigi, mardligi, talantliliigi, fanga, san'atga muhabbati va ular bilan muvaffaqiyatli shug'ullanishi jihatidan olib qaraganda, Osiyo podsholari orasida Boburga teng keladigan podshohni topolmaymiz".⁸ "Boburnoma"da hayot sinovlaridan mardona o'tgan, taqdir qiyinchliklarini, achchiq-chuchuklarini totib, donishmandga aylangan muallif qiyofasi obrazi ko'z o'ngimizda gavdalanadi. Muallif o'zi to'g'risidagi turli g'iybat va bo'htonlarga nisbatan "Shahar darvozasini yopib bo'ladi-yu, ammo dushman og'zini yopib

⁸ Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. -Toshkent: Yulduzcha, 1990

bo'lmaydi" degan jumlalar orqali ta'sirchan javob beradi. Aynan shu fikrning o'ziyiq Boburning murakkab shaxsiyat egasi ekanligini ham ko'rsatmoqda. Bobur adolatli sarkarda sifatida qayerda bo'lmasin oddiy xalqning aziyat chekmasligi chorasini ko'radi, shu bilan bir qatorda lashkar haqida ham qayg'uradi. Askarlariga o'ljani taqsimlar ekan Bobur kimning qayerdanligi, millati va nasabiga qarab emas, balki vafo va sadoqati, mardligi va fidoyiligi, g'alabaga qo'shgan hissasi va iste'dodini hisobga olgan holda taqdirlaydi. Mamlakatda va jamiyatda hamjihatlikni saqlash hamda tinchlikni himoya qilish uchun doim murosa yo'lini tanlaydi. Lekin har doim ham atrofdagilar uni to'g'ri tushunishmagan, "Boburnoma"dagi lirik janrlar orqali muallif o'z orzu-umidlari, armonlarini tasvirlaydi, mana shu jarayonda Bobur obrazi yanada oydinlashadi:

Tole' yo'qi joning'a balolig' bo'ldi,

Har ishniki ayladim xatolig' bo'ldi.

O'z yerni qo'yib, Hind sori yuzlandim,

Yo rab, netayin, ne yuz qarolig' bo'ldi.

Bobur lirik asarlarida bu o'tkinchi dunyoda nima topib, nimani yo'qotganligini aytib o'tish g'oyasi bilan sug'orilgan lirik asarlar ko'plab uchraydi. Bobur lirikasining boshqa ijodkorlardan farqli jihati barcha bu turdagi asarlarining yaratilishiga qandaydir voqea-hodisalar turtki beradi. Buning natijasida shoir lirikasi ijtimoiy hayot ko'zgusi vazifasini ham bajaradi deb o'ylaymiz. Shuning uchun ham "Boburnoma"dagi misralarni o'qir ekanmiz muallifning ruhiy holatini anglay boshlaymiz, bu narsa bizga bevosita Bobur obrazini tushunishga yordam beradi. Shu sababli asarning asli nomi "Boburiya" bo'lsa-da, uni "Voqeanoma", "Tuzuki Boburiy", "Voqeoti Boburiy", deb ataganlar, keyinchalik asar "Boburnoma" degan nom bilan mashhur bo'lib ketgan. Shu narsaning o'ziyiq "Boburnoma"ning Bobur ijodinigina emas hayotini ham yorituvchi va muallif obrazini anglashimizda alohida ahamiyatga ega manba sifatida qadrlidir. Yuqorida keltirib o'tganimiz bu asarni ingliz tiliga tarjima qilgan Uilyam Erskinning quyidagi fikrlari ham buni isbotlaydi: "Bobur siymosining mislsiz belgisi -uning tabiiyligi, hayotiy va samimiyligidir. Osiyo tojdorlari orasida Bobur singari daho darajasidagi iste'dodli kishilar kamdan-kam topiladi".⁹ Akademik Aziz Qayumov Bobur siymosini birinchilardan bo'lib biografik metod asosida o'rgan olim hisoblanadi. Olim ulug' shoh va shoirning har bir f g'azallaridan tortib, barcha adabiy-talimiy, badiiy asarlarini, she'riy va nasriy, ilmiy asarlarigacha tahlil va tadqiq etishga erishib, bu to'g'risida yozgan ko'pgina kitob va maqolalarida shoir asarlarining badiiy jihatlari, nozik qirralarini chuqurroq ochish, buni o'quvchilarga yaxshiroq yetkazish maqsadida ijodkorning botiniy olamiga ichkariroq kirishga uringani e'tiborlidir. Aziz Qayumov tadqiqotlari keng qamrovliligi, ilmiy puxtaligi bilan ajralib turishida, ijodkor yashagan davr mohiyatini to'g'ri ilg'ab, uning ijodini haqqoniy yoritishida ko'rinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. -Toshkent: Yulduzcha, 1990
2. P.Qodirov. Til va el. -Toshkent, "Ma'naviyat" nashriyoti.

⁹ P.Qodirov. Til va el. -Toshkent, "Ma'naviyat" nashriyoti.

Referens:

6. Sayidolimov, J. B. O. G. L. (2023). AGIOGRAFIK OBRAZLARNING MAZMUN-MOHIYATIDAGI EVRILISHLAR. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(3), 1318-1322
7. Jo'rayev, H. A., & qizi Maxamadjonova, S. R. (2022). SHEKSPIR TRAGEDIYALARIDA AFORIZMLAR. *INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING*, 1(7), 452-454.
8. Jo'rayev, H., & Anvarova, D. (2022). Investitsiya, investitsion muhit, jozibadorlik, investorlar huquqi, Investitsiya kodeksi, investitsion ombdusman, moliyalashtirish manbalari, to 'g 'ridan-to 'g 'ri investitsiyalar, mahalliy investitsiya. *RESEARCH AND EDUCATION*, 1(2), 329-332.
9. Sabirdinov, A. . (2021). ASKAR KASIMOV IN THE UZBEK POETRY OF THE XX CENTURY THE ROLE AND IMPORTANCE OF CREATION.
10. Odiljon o'g'li, U. D. (2023). ADABIY ASAR QAHRAMONI TALQINIDAGI O 'ZIGA XOSLIKLAR. *IQRO JURNALI*, 2(2), 777-785.